

ARABULUCULUK KARDEŞLERİN ARASINI BULMAK

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ:
”لَا تَبَاغُضُوا، وَلَا تَحَاسَدُوا، وَلَا تَدَابَرُوا، وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا،
وَلَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ.“

Enes b. Mâlik'ten nakledildiğine göre,

Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Birbirinizden nefret etmeyin, birbirinize haset etmeyin, birbirinize sırt
çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları, kardeş olun. Bir Müslüman'ın din kardeşiyle üç
günden fazla küs durması helâl olmaz!”

(B6076 Buhârî, Edeb, 62)

Ebu'd-Derdâ'dan nakledildiğine göre, Resûlullah (sav), “Size oruç, namaz ve sadakadan daha faziletli olan şeyi bildireyim mi?” diye sordu. Sahâbe, “Elbette ey Allah’ın Resûlü.” dediler. Bunun üzerine Resûlullah şöyle buyurdu: “İki kişinin arasını düzeltmektir. İki kişinin arasını bozmak ise (imani) kökünden kazır.”

(D4919 Ebû Dâvûd, Edeb, 50; T2509 Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme, 56)

Ebû Eyyüb'tan (ra) nakledildiğine göre, Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: “Bir Müslüman’ın din kardeşine üç günden fazla küs durması, (ve bu şekilde) karşılaştıklarında birbirlerinden yüz çevirmeleri helâl olmaz. Bunların en hayırlısı, önce selâm verendir.”

(B6237 Buhârî, İsti'zân, 9)

Humeyd b. Abdurrahman, annesi Ümmü Gülsüm b. Ukbe'den naklediyor: “Resûlullah’ı (sav) şöyle derken işittim: ‘İyi şeyler söyleyerek iyi sözler taşıyarak (küs) insanların arasını bulmaya çalışan kimse yalancı sayılmaz.’”

(T1938 Tirmizî, Birr, 26)

Ebû Hırâş es-Sülemî'nin işittiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Müslüman kardeşine bir sene küs duran kimse, onun kanını dökmüş gibi (vebalde)dir.”

(D4915 Ebû Dâvûd, Edeb, 47; HM18100 İbn Hanbel, IV, 219)

Bir gün Hz. Âişe validemiz, parasıyla fakir ve ihtiyaç sahiplerine yardım etmek için evini satar.¹ Ancak yeğeni Abdullah b. Zübeyr, kendisini çok seven teyzesinin² bu satışına rıza göstermeyerek, “Vallahi Âişe bu satıştan ya vazgeçer ya da ben onu menederim.” diyerek satışa engel olacağını söyler. Yeğenin bu sözünü işiten Hz. Âişe alınır ve onunla ebediyen konuşmamak üzere Allah’ın adını vererek yemin eder ve adakta bulunur. Teyzesinin bu tutumuna üzülen İbnü’z-Zübeyr, Zühreoğulları’ndan Misver b. Mahreme ile Abdurrahman b. Esved’den arabuluculuk yapmalarını ister. Misver ile Abdurrahman, yanlarına aldıkları İbnü’z-Zübeyr ile birlikte Hz. Âişe’nin yanına gelirler. Onlar içeri girince İbnü’z-Zübeyr, teyzesi Âişe’ye sarılır ve kendisini affetmesini isteyerek ağlamaya başlar. Bu sırada Misver ile Abdurrahman da Hz. Âişe’ye barışması için ısrar ederek Hz. Peygamber’in, “*bir Müslüman’ın kardeşiyle üç günden fazla kūs durmasının helâl olmadığını*” bildiren hadisini hatırlatırlar. Bunun üzerine müminlerin annesi Hz. Âişe yeğeniyle barışır; ancak adağı karşılığında da kırk köleyi hürriyetine kavuşturur.³

Günlük hayatta, insanlar arasında yanlış anlamalar, alınganlıklar veya menfaat çatışmaları sonucu kırgınlıklar ya da küskünlükler oluşabilmektedir. Ancak Peygamber Efendimiz, “*Birbirinizden nefret etmeyin, birbirinize haset etmeyin, birbirinize sırt çevirmeyin. Ey Allah’ın kulları, kardeş olun. Bir Müslüman’ın din kardeşiyle üç günden fazla kūs durması helâl olmaz!*”⁴ buyurmuştur. Hele küslük, eşler veya akrabalar arasında olursa bu, toplumun temeli olan aile birliğini bozar. Bu bakımdan arabuluculuk, İslâm’ın teşvik ettiği ahlâkî değerlerdendir. Öyle ki Resûlullah (sav) arabuluculuğun (nafile) namaz, oruç ve sadaka gibi ibadetlerden daha önemli olduğunu vurgulamıştır. Nitekim Ebu’d-Derdâ’dan nakledildiğine göre, bir keresinde Resûlullah (sav) etrafındakilere, “*Size oruç, namaz ve sadakadan daha faziletli olan şeyi bildireyim mi?*” diye sordu. Sahâbe, “Elbette ey Allah’ın Resûlü.” dediler. Bunun üzerine Resûlullah şöyle buyurdu: “*İki kişinin arasını düzeltmektir. İki kişinin arasını bozmak ise (imanı) kökünden kazır.*” demiştir.⁵

Sevgili Peygamberimiz, bizleri kırgınlıkları gidermek için arabuluculuk yapmaya teşvik etmiş ve bizzat kendisi de birçok insanın ve kabilenin

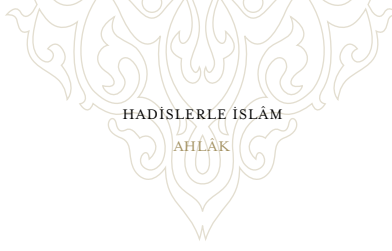
¹ İF10/493 İbn Hacer, *Fethu’l-bârî*, X, 493.

² AU22/223 Aynî, *Umdetü’l-kârî*, XXII, 223.

³ B6073 Buhârî, Edeb, 62.

⁴ B6076 Buhârî, Edeb, 62.

⁵ D4919 Ebû Dâvûd, Edeb, 50; T2509 Tirmizî, Sıfatü’l-kıyâme, 56.

barışmasına öncülük etmiştir.⁶ Sehl b. Sa'd es-Sâidî şöyle anlatır: “Kubâ’da yaşayan, Evs kabilesinin bir kolu olan Amr b. Avfoğulları kavga etmişler ve aralarında dargınlık oluşmuştu. Durum Resûlullah’a haber verildiğinde o, ‘Haydi onları barıştırmaya gidelim.’ diyerek yola koyuldu⁷ ve aralarını düzeltmek için ashâbıyla birlikte Amr b. Avfoğulları’nın mahallesine gitti. Giderken de Bilâl’e, ‘Ben gelmeden ikinci namazının vakti girerse, Ebû Bekir’e söyle, halka namazı kıldırın.’ buyurdu.”⁸

Peygamberimiz zaman zaman ashâbıyla sohbet eder, onlara nasihatlerde bulunurdu. Günün birinde Ebû Eyyûb el-Ensârî’ye, “Ebû Eyyûb! Allah ve Resûlû’nün razı olacağı bir sadakayı sana söyleyeyim mi?” dedi. Ebû Eyyûb “Elbette” deyince Resûlullah, “Birbirlerine kin besleyip anlaşmazlığa düştüklerinde insanların arasını bulmaya çalış!” tavsiyesinde bulundu.⁹

Arabuluculuk, iki kişi veya topluluk arasında var olan çatışma, kavga, dargınlık ve küslük durumlarını ortadan kaldırma teşebbüsüdür; tarafsız üçüncü bir kişi aracılığı ile çatışmalara çözüm bulma uğraşısıdır. Bunu bilen Yüce Rabbimiz, çatışmaların önlenmesinde arabuluculuğa dikkat çekerek şöyle buyurmuştur: “Müminler ancak kardeşirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin...”¹⁰ Bir başka âyette de Allah Teâlâ, “Onların fısıldaşmalarının birçoğunda hayır yoktur. Ancak bir sadaka veya bir iyilik yahut da insanların arasını düzeltmek isteyenler müstesna. Kim Allah’ın rızasını elde etmek için bunu yaparsa, biz ona yakında büyük bir mükâfat vereceğiz.”¹¹ buyurmaktadır. Öte yandan Kur’an müminlerden, arabuluculuk yapmalarına engel olacak yeminlerden kaçınmalarını istemiştir. Rivayete göre Hz. Peygamber zamanında bazı kimseler yakınlarını ziyaret etmeyeceklerine veya insanların arasını bulma çabalarına destek olmayacaklarına dair yemin ediyor, sonra da yeminlerini bozamayacaklarını bahane ederek barışmaktan kaçınıyorlardı. Bunun üzerine Allah (cc), “İyilik etmemek, takvaya sarılmamak, insanlar arasını ıslah etmemek yolundaki yeminlerinize Allah’ı engel yapmayın...”¹² âyetini indirdi.¹³ Şu hâlde İslâm, yeminlerin iyilik yapmaya engel kılınmasını yasaklamıştır. Peygamberimiz de Allah’a isyan anlamına gelen hususlarda nezrin yani söz vererek adakta bulunmanın geçerli olmayacağını vurgulamıştır.¹⁴

Bir hadisinde, “Bir Müslüman’ın din kardeşine üç günden fazla kûs durması, (ve bu şekilde) karşılaştıklarında birbirlerinden yüz çevirmeleri helâl olmaz. Bunların en hayırlısı, önce selâm verendir.”¹⁵ buyuran Allah Resûlü, küskünlüğün sürdürülmemesi gerektiğine vurgu yaparak, bu yolda ilk adımı atanı öv-

⁶ B2693 Buhârî, Sulh, 3.

⁷ YM7545 Ebû Ya’lâ, Müsned, XIII, 458.

⁸ D941 Ebû Dâvûd, Salât, 168-169.

⁹ MK3922 Taberânî, el-Mu’cemü’l-kebir, IV, 138; BŞ11094 Beyhakî, Şuabü’l-îmân, VII, 490.

¹⁰ Hucurât, 49/10.

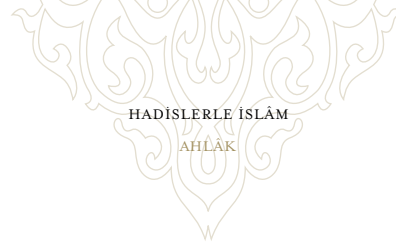
¹¹ Nisâ, 4/114.

¹² Bakara, 2/224.

¹³ TT4/421 Taberî, Câmiu’l-beyân, IV, 421.

¹⁴ D3272 Ebû Dâvûd, Nüzûr, 12; M4245 Müslim, Nezr, 8.

¹⁵ B6237 Buhârî, İsti’zân, 9.

müştür. Ayrıca “Pazartesi ve perşembe günleri cennetin kapıları açılır ve Allah’a şirk koşmayan her kul bağışlanır. Ancak kardeşi ile arasında husumet bulunan kişi müstesna. (Onlar hakkında) şöyle denir: ‘Şu iki kişiyi birbiriyle barıştıncaya kadar bekletin, şu iki kişiyi birbiriyle barıştıncaya kadar bekletin!’”¹⁶ uyarısıyla, küskünlüğün Allah katında hoş karşılanmadığına dikkat çekmiştir.

İslâm’da arabuluculuk girişimi o kadar önemsenmiştir ki Sevgili Peygamberimiz dargın insanları barıştırmak adına gerektiğinde küçük yalanların söylenebileceğini ifade etmiştir. Nitekim o, “İyi şeyler söyleyerek iyi sözler taşıyarak (kü) insanların arasını bulmaya çalışan kimse yalancı sayılmaz.”¹⁷ buyurmuştur. Ancak, “Bir haramı helâl, bir helâli de haram kılmadıkça Müslümanlar arasında yapılan antlaşmalar geçerlidir.”¹⁸ buyurarak da haram ve helâl çizgisinin korunması gerektiğine vurgu yapmıştır. Dolayısıyla iki insanı barıştırmak adına Allah’ın sınırlarını aşmak, arabuluculuk esnasında helâl ile haramı birbirine karıştırmak hatta tarafların gönlü olsun diye haram olan teklif ve imkânlar sunmak kesinlikle doğru değildir.

Hayatı paylaşan eşler arasında oluşan kırgınlıklar, aile yuvasının parçalanmasına veya huzurun bozulmasına yol açabilmektedir. Dolayısıyla eşler arası iletişimde çok daha duyarlı davranılması, anlaşmazlık durumlarının çok daha kısa sürede çözümlenmesi gerekmektedir. Nitekim Peygamberimiz (sav) sevgili kızı Fâtıma ile damadı Hz. Ali arasında yaşanan bir kırgınlığı öğrendiğinde hemen olayla ilgilenmişti. Allah’ın Resûlü, kızı Fâtıma’nın evine gelmiş ve evde Ali’yi göremeyince Fâtıma’ya, “Amcanın oğlu nerede?” diye sormuştu. Fâtıma, “Aramızda bir kırgınlık oldu. Bana kızdı, çıkıp gitti. Gündüz uykusunu yanımda uyumadı.” diye cevaplamış, bunun üzerine Allah Resûlü, “O nerede, bir bak.” diyerek Ali’yi araması için birini göndermişti. Adam geri geldiğinde, “Ey Allah’ın Resûlü! Mescitte uyuyor.” demişti. Hz. Ali’yi uzanmış, bir yanından elbisesi açılmış, üstü başı toz toprak içinde kalmış hâlde gören Resûl-i Ekrem, bir taraftan onun üzerindeki toz toprağı silerken, diğer taraftan da, “Kalk ey toprağın babası (Ebû türâb)!” diyerek tesellide bulunmuştu.¹⁹

Eşlerin arasını düzeltmeyi ısrarla tavsiye eden Allah Resûlü, “Kadını kocasına karşı kıskırtan kimse bizden değildir.”²⁰ uyarısında bulunmuştur. Âyet-i kerimde ise, “Eğer karı-kocanın arasının açılmasından endişe ederse-
niz, erkeğin ailesinden bir hakem, kadının ailesinden bir hakem gönderin. İki taraf (arayı) düzeltmek isterlerse, Allah da onları uzlaştırır. Şüphesiz Allah, hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdardır.”²¹ buyrulurken, eşlerin arasını bulacak ve

¹⁶ M6544 Müslim, Birr, 35.

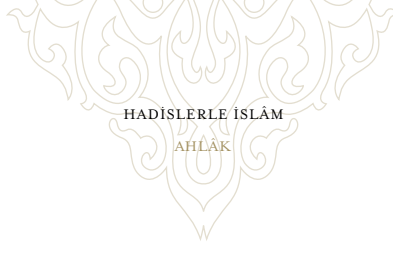
¹⁷ T1938 Tirmizî, Birr, 26.

¹⁸ İM2353 İbn Mâce, Ahkâm, 23; D3594 Ebû Dâvûd, Kādâ (Akdiye), 12.

¹⁹ B441 Buhârî, Salât, 58; M6229 Müslim, Fedâilü’s-sahâbe, 38.

²⁰ D2175 Ebû Dâvûd, Talâk, 1.

²¹ Nisâ, 4/35.

kalıcı çözüm üretecek şekilde her iki taraftan da birer kişinin hakemliğine başvurulması önerilmiştir.

İnsanlar arasında kırıngnlığın en fazla yaşandığı alanlardan birisi de alacak-verecek meseleleri ya da ticarî hayata dair işlemlerdir. Bunun bir örneği Hz. Peygamber'in kapısının önünde yaşanmıştır. Hz. Âişe valide-mizin anlattığına göre, Resûlullah (sav) kendi kapısı önünde bir alacak davasından dolayı hasımların yüksek sesle tartışıklarını işitmişti. Borçlu olan, alacaklıdan borcun bir miktarından vazgeçmesini ve alacağı konusunda müsamahalı davranmasını istiyordu. Borç veren ise, "Vallahi, bunu yapmam!" diyordu. Bunun üzerine Resûlullah (sav) evinden çıktı ve "Bir iyiliği işlemek üzere Allah adına yemin eden kim?" diye sordu. Borç veren, "Benim ey Allah'ın Resûlü!" deyince Efendimiz, "(Borçlu) hangisini tercih ediyorsa öyle yap." buyurdu.²²

Toplumsal huzura katkı sağlayan arabuluculuk, sadece Müslümanlar arasındaki kırıngnlıklar ve küskünlükler için değil toplumun bütün fertleri için geçerlidir. Nitekim asr-ı saadette Müslümanlar ile Ehl-i kitap arasındaki borç-alacak ilişkilerinde de bazen anlaşmazlıklar ortaya çıkıyordu. Meselâ, Câbir'in (ra) anlattığına göre, babası Abdullah, bir Yahudiye borcu varken ölmüştü. Câbir, Yahudiden borcu ertelemesini istemişse de o bunu kabul etmemişti. Bunun üzerine Resûlullah'a gidip Yahudi ile arasında aracılık etmesini rica etmiş, Peygamberimiz de onu kırmamıştı.²³

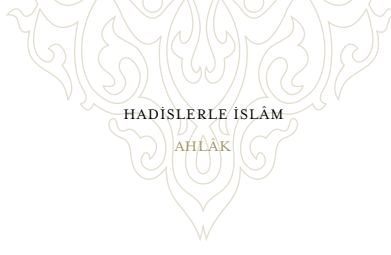
Müslümanlar ile Ehl-i kitap arasındaki anlaşmazlıklar bazen de fikrî tartışma şeklinde belirliyordu. Ebû Hüreyre'nin anlattığına göre, biri Müslüman diğeri de Yahudi olan iki kişi birbiriyle tartışmıştı. Müslüman olan şahıs Yahudiye, "Muhammed'i âlemlere üstün kılan (Allah) adına yemin ederim ki!" demiş, Yahudi de Müslüman'a hitaben, "Musa'yı âlemlere üstün kılan (Allah) adına yemin ederim ki!" demişti. Bunun üzerine Müslüman, Yahudiye bir tokat atmıştı. Yahudi hemen Hz. Peygamber'in yanına gidip olanları haber vermiş, Resûlullah (sav) da Müslüman'ı çağırarak ona olayı sormuştu. Olup bitenleri iki taraftan da dinleyen Allah Resûlü, kendisini Hz. Musa'ya alternatif gösterip tercih etmemesi konusunda Müslüman'a uyarı ve tavsiyelerde bulunmuştu.²⁴

Arabuluculuk yapmak dinimizde takdir ve tavsiye edilen bir davranış olmakla birlikte dinin tasvip etmediği konularda aracılık etmek yasaklanmıştır. Özellikle adaletin sağlanmasına ve hukuk düzeninin sağlıklı işleyişine engel olacak tarzda aracılık yapmak yerilmiştir. Hz. Âişe vali-

²² B2705 Buhârî, Sulh, 10.

²³ B2396 Buhârî, İstikrâz, 9;
D2884 Ebû Dâvûd, Vesâyâ,
17.

²⁴ B2411 Buhârî, Husûmât, 1;
M6153 Müslim, Fedâil, 160.

demizden nakledildiğine göre, Mahzûmoğulları'ndan varlıklı bir kadın hırsızlık yapmıştı. Bu durum Kureys'i üzmüş, kendi aralarında meseleyi Resûlullah'a kimin arz edeceğini tartışmışlar ve Resûlullah'ın çok sevdiği Üsâme'nin aracılık yapabileceğine karar vermişlerdi. Bunun üzerine Üsâme Resûlullah ile konuşmuş, ancak hak ve adalete vurgu yapan şu tarihî cevabı almıştı: *“Sizden öncekiler ancak aralarında soylu biri hırsızlık ettiğinde onu bırakıvermeleri; zayıf biri hırsızlık ettiğinde ise ona had cezası uygulamaları sebebiyle helâk olmuştur. Allah’a yemin olsun ki, Muhammed’in kızı Fâtıma hırsızlık etse muhakkak onun da elini keserdim.”*²⁵

Anlaşmazlıkları sona erdirmek ve aralarına soğukluk giren insanları barıştırmak bir erdem ise de asıl olan uyumlu olmak, kırıngılığa, gücümeye yol açacak olumsuz tavırlardan kaçınmaktır. Müslüman, ailesiyle ve çevresiyle barışık olan şahsiyettir. Kuşkusuz onun bu durumu öncelikle kendisiyle barışık olmasından kaynaklanır. Sahip olduğu iman ve ahlâk ona bu konuda yol gösterir; kalp kırmamayı, gönül yıkmamayı öğretir. Nitekim Allah Resûlü'nün şu hikmetli sözü bu gerçeği teyit eder: *“Müslüman kardeşine bir sene kûs duran kimse, onun kanını dökmüş gibidir.”*²⁶

²⁵ M4410 Müslim, Hudûd, 8; B3475 Buhârî, Enbiyâ, 54.

²⁶ D4915 Ebû Dâvûd, Edeb, 47; HM18100 İbn Hanbel, IV, 219.

